

מראי מקומות- קידושין י"ט

הראשונות לקידושין ניתנו, ומתקדשת למפרע, אף דהבן לא ידע בשעת מעשה, ולא מינה לאביו להיות שלוחו, א"כ אולי גם לענין בנו הקטן י"ל דבנו עומד במקום אביו לגמרי. וע' בחי' ר' ארי' לייב (ל"ד) שחקר בענין ייעוד בנו, האם הביאור הוא דחי' התורה דגם הבן יש לו זכות לייעוד האמה, או דלמא הייעוד נעשה רק ע"י האב, אלא דחי' התורה דהאב גם יכול לייעוד לבנו. וכ' דשאלת ר"ל נקיט צד השני בשאלה זו, דודאי האב הוא העושה הייעוד לבנו, אלא דשאלת הגמ' הוא אם אמרי' דעכ"ז לא חי' התורה אלא לבנו הגדול, אבל לא לבנו קטן. והביא דבחקירה זו נח' רש"י והרמב"ם, דהרמב"ם (עבדים ד', ז') כ' דאב מייעדה ברשות הבן, ואומר הרי את מיועדת לבני, הרי דהאב בעצמו עושה המעשה יעוד, אבל רש"י על התורה (שמות כ"א, ט') כ' דהבן מייעדה ואומר הרי את מיועדת לי בכסף שקיבל אביך. ולפי הרמב"ם ניחא סוגיא דכאן, אבל לפי רש"י צ"ע, מה שייך לומר דמייעד לבנו הקטן, וכ' ר' לייב דלמסקנת הגמ' דאמרי' דאין יעוד אלא בגדול לפי שאין יעוד אלא מדעת, י"ל דבאמת ס"ל להגמ' דהמעשה יעוד נעשה ע"י הבן, ולכן צריך דעת הקטן (וזה גופא הי' השו"ט בהגמ', מי עושה היעוד). ובשי' הרמב"ם י"ל דכיון דמוכח דר"ל ס"ל דהאב עושה היעוד, א"כ י"ל דלא נשתנה הגמ' עיקר הבנת דין יעוד, אלא ס"ל דעכ"פ בענין דעת הקטן, ולא משום שמעשה שלו הוא.

(ג) **איש פרט לקטן**- ק', מהו הה"א לחייב קטן, הרי אינו בר דעת. וכ' תוס' דס"ד דנהרג כיון שהאשה נהרגת ע"י, וביאר תוס' בערכין (ג). ד"ה למעוטי) דיהי' דומה דהא דהורגין הבהמה הנרבעת משום קלון. והרשב"א הביא מהר"א אב"ד דתי' דכוונת הגמ' למעט מי שפחות מבן ט' שבא על א' מהעריות דגם האשה פטורה. והביא מהראב"ד ד"כיון דביאתו ביאה ונהנה, אימא בהא ליענשי', קמ"ל פרט לקטן". והק' הקו"ש (קיה), הא חיוב נהנה במתעסק הוא רק לקרבן, ולא למיתה. ותי' דאולי מה שהקטן פטור בדרך

(א) **ולרנב"י דאמר אפי' לריב"י וכו' במאי מוקים לה-** ע' במנחת חינוך (מ"ג, י"ח, ד"ה והנראה) דכ' דאף לדעת רבנן דמעות הראשונות לקידושין ניתנו, מ"מ היכא שא"א לייעדה במעות הראשונות, ולמשל, אם קנתה בשטר, אז גם רבנן מודו דיכול לייעדה במה שנשאר עלי', וכדריב"י. אלא דהק' מהגמ' כאן, דהק' לרנב"י מאי איכא למימר, ומהו הקו', הרי אפי' אם מעות הראשונות לקידושין ניתנו, מ"מ שייך קידושין שלא ע"י האב, במה שנשאר עליה. וביאר, דאולי מה דאמרי' דגם רבנן מודו ששייך קידושין מכאן ולהבא, היינו רק אם מצינו מ"ד דייעוד בכלל הוא מכאן ולהבא, א"כ נראה שיש סברא לומר כן, ואולי רבנן מודו לריב"י בסברא זו. אבל אם לכ"ע ייעוד מהני במעות הראשונות, א"כ אולי כך גזר הכתוב, שיהי' קידושין דוקא למפרע, ולא יהי' שייך מכאן ולהבא בשום אופן, ואה"נ, אם קנתה בשטר, לא יהי' שייך יעוד בכה"ג. אולם ע' בחזון איש (אה"ע קמ"ח לסוגיין, ד"ה אין) דהוכיח מהסוגיא כאן, דלשי' הרבנן דמעות הראשונות לקידושין ניתנו, אך ורק מעות הראשונות מהני לייעוד, ומתוך כך כ' שיש עוד נפק"מ בין רבנן וריב"י. דהיינו, דלפי הרבנן, היכא דמייעדה לבנו צריך להיות דהבן הי' גדול בשעת המכר, אבל לפי ריב"י, תסגי בהא דהוי הבן גדול עכשיו, בשעת הייעוד נולדבריו לכאור' ה"ה ולא שייך יעוד למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו אם קנאה בשטר]. **ולגבי העצם שאלה אם צריך להיות גדול בשעת המכירה או בשעת הייעוד,** ע' בהמקנה (ד"ה ת"ש) דדן ע"ז, וצידד דאולי אפי' לרבנן אי"צ אלא שיהי' בר דעת בשעת הייעוד, דהא באמת חלות הקידושין הוא בשעת היעוד, וא"כ סגי בהכי, ושו"ט אם תלוי באם אדם מקנה דשלב"ל או לא, ע"ש. וע"ע לקמן בכל זה, איזה חלק של החלות נעשה בשעת היעוד, ואיזה הי' בשעת נתינת מעות.

(ב) **מהו שמייעד אדם לבנו קטן- בביאור הספק,** כ' הפני יהושע דכיון דקידושי ייעוד הוא חידוש אפי' בגדול, כיון דקיי"ל דמעות

שהי' הגמ' רוצה לומר בענין יעוד, דהמיעוט הוא רק מחיוב מיתה, אבל היבוס חל, ומנין לי' לתוס' דנתמעט לגמרי. וכ' התוס' הרא"ש "דכיון דיבם בא מכח זיקת אחיו, אם איתא דקני לה מדאורייתא לא מסתבר לפוטרו ממיתה". ומה שהק' תוס' מהא דאמרי' דעשו ביאת בן ט' כמאמר בגדול, דמשמע דמדאור' אינו כלום, כ' הפני יהושע דס"ל לרש"י לאידך גיסא, דבאמת מדאור' הוי ביאתו קנין גמור, ומ"מ לא סגי לי' בגט עד שיגדל ויבעול, דהיינו דלפי רש"י גרעו חז"ל מקנין רגיל להיות כמאמר, וכן הביא מהמגיד משנה (יבוס ה', י"ח) בשם הרמב"ן, ולפי תוס' מדאור' לא הי' כלום ועשהו כמאמר.

(ו) **מלמד שצריך ליעדה, הוא תני לה והוא אמר לה וכו'- ע' ברשב"א** שהביא מה שנח' רש"י ור"ת (הובא בתוס' לעיל ה.) בביאור הא דצריך ליעדה, דרש"י שם ביאר דיעוד בעל כרחא היינו בע"כ של האב, דמשמע שצריך רצונה [ולכאור' כן משמע מדבריו כאן, הכ' דצריך להודיעה "שתקבל עליה", ומשמע שצריך הסכמתה], אבל ר"ת שם פי' דבע"כ היינו בע"כ של האמה, ומה שצריך ליעדה היינו רק שצריך להודיעה, אבל לא בעינן רצונה. וכ' הרשב"א דבשלמא לפי רש"י, דצריך רצונה, שפיר צ"ל דריב"י הוא, דהא הייעוד מהני עכשיו [ולכאור' מדבריו משמע דהכל הי' מעיקרא, ואין כאן חלות ייעוד עכשיו, אלא גילוי מילתא בעלמא על מה שהי' בשעת המכר, וצ"ע בזה]. אבל לפי ר"ת, הרי מה שצריך ידיעתה הוא גזה"כ בעלמא, וא"כ י"ל דאף לרבנן צריך ידיעתה עכשיו, והניח בקו'.

(ז) **אומר אדם צאי וקבלי קידושין מדריב"י-** לכאור' דברי הגמ' תמוהים, הא קטנה היא, ואין מהני קבלת קידושין על ידה. ונח' הראשונים בביאור הגמ' (א) שי' הרא"ש (סי' כ"ה) - "דאותו כח וזכות שזיכתה לו תורה בקדושי בתו, יכול הוא ליתנו להתקדש את עצמה". ובהמשך ביאר טפי, ד"האב מקנה אותה לבעל בקבלת קידושיה, והיא מקבלת קידושיה בשליחות אביה, אע"ג דאין שליחות לקטן, לטובתה לזכותה נעשה שליח". ובביאור דבריו, ע' היטב בשיעורי ר' שמואל (דש). וע"ע בריטב"א שהביא מי"מ ד"כיון שיש לאב יד עלי' לקבל קידושיה

כלל הוא משום שאינו מוזהר, ובנהנה הרי הוא מוזהר, וממילא חייב גם במיתה. אלא דהק' דא"כ למה פטור מחיוב ניזקין, הרי בניזקין אין החיוב משום האזהרה, וצ"ע.

(ד) **ואי אמרת מייעד, א"כ מצינו אישות לקטן-** ע' באבני מלואים (א', א') שהביא מה שהק' המהרי"ט (אה"ע, מ"א) מכאן על שי' האחרונים דס"ל דהיכא דאב מקדש אשה בשביל בנו הקטן, צריכה גט, משום שזכין לאדם שלא בפניו. והק' המהרי"ט, א"כ מהו קו' הגמ' דמצינו אישות לקטן, הרי שפיר מצינו אישות לקטן היכא דזכה לו אביו. וע"ז תי' האבנ"מ דאה"נ, אלא דעדיפא מינה מקשי, אבל עדיין הק' מהמשך הגמ', דרוצה להוכיח דשייך קידושי ייעוד, דאל"ה למה צריך קרא למעטה מחיוב מיתה, אע"כ ששייך יעוד לקטן, ומהו הראי', הרי צריך המיעוט להיכא דאב מקדש לבנו קטן ע"י זכיי'. וע"ז תי' האבנ"מ ע"פ מש"כ לחדש בדין שפחה חרופה, דהבא עליה אינו במיתה, וכ' האבנ"מ דאם קידשה אחר הרי הקידושין תופסין, כיון דמה דאין קידושין תופס באשת איש בדרך כלל הוא משום היקש דר' יונה, ובשפחה חרופה, דאינה בכרת, אין שייך אותו היקש, וא"כ הקידושין חלין. וא"כ, י"ל דגם בקידושי קטן, אם התורה ממעטה ממיתה, ג"כ יהי' תופסין בה קידושי אחר. וא"כ, י"ל דשפיר ס"ל לסוגיין דאין שייך לקדש ע"י זכיי' לבנו הקטן, דאם אמת הוא דיכול לקדשה אחר, א"כ י"ל דאי"ז נחשב זכות, מה שיש אשה מקודשת לו שעדיין תופסין בה קידושי אחרים, וא"כ ע"כ יש ראי' מהמיעוט שיש קידושי יעוד בקטן, וצריך לאוקמי' ביבם בן ט' וקמ"ל קרא דאין לו בה דין אשת איש. וע"ע בקו"ש (קיט) מה שתי' בזה.

(ה) **הכא ביבם בן ט'... דמדאורייתא חזיא לי'-** בביאור דברי הגמ' כאן, נח' רש"י ותוס'. שי' רש"י הוא דבאמת מהני ביאת בן ט' ליבוס (דהא אי"צ דעת ליבוס), וכל המיעוט הוא רק לענין מיתה, שיש גזה"כ שאין היבמה במיתה. אבל תוס' ביאר דגזה"כ הוא דהגם דביאת בן ט' הוי ביאה, מ"מ לא מהני כלל לעשותה יבמה. ולכאור' ק', לימא ביבוס מה

נתנאל דייק דחולק על תוס', משום דלא כ' דמקדשה בהנאת מחילת מלוה, אלא במלוה גרידא, וכ' דאף דמקדש במלוה אינה מקודשת, זהו רק משום דמלוה להוצאה ניתנה, אבל היכא שיש כאן משכון הו"ל כאילו ההלואה בעין [אבל מ"מ אי"צ ליתן לה המשכון, ומה שיש עלי' משכון סגי לעשות שהמלוה הוא בעין, וצ"ע בזה]. ג.) ש' הריטב"א הוא דבאמת מקדשה בהמשכון גופא, ומשום דר' יצחק, דבע"ח קונה משכון. והח"י כאן הוא דכיון שהוא משכון דידה, ה"א דדעתה באמת על המלוה, ולא על המשכון, קמ"ל דדעתה על המשכון, והרא"י הוא מייעוד, דמקודשת משום דאין דעתה על מחילת השעבוד, אלא על מה שנתן לה ה"משכון", דהיינו גופה. ד) ע' באבני מלואים (כ"ח, כ"ה) שהביא דעת התוס' ר"ד דמקדשה במשכון גופי', וכ' דהח"י במשכון דידה הוא דמהני אע"פ שהוא בשעת הלואה, משא"כ משכון דאחרים דצריך להיות דוקא שלא בשעת הלואה. ופי' דהחילוק הוא דבמשכון דאחרים, כיון שאין לו קנין בשעת הלואה, ממילא לא נתן לה כלום. אבל במשכון דידה, אע"פ דבאמת אין לו קנין בהמשכון בשעת הלואה, מ"מ כיון דיש לה הנאה עכשיו ע"י מה שמחל ההלואה, דהיינו דעכשיו יכולה להשתמש בהמשכון, א"כ אינו דומה לשאר מקדש במלוה, דכיון דלהוצאה ניתנה אין לה הנאה עכשיו כלל, ולכן מקודשת. וע"ע בהערות הקה"י על האבני מלואים שם שפי' התורי"ד באו"א.

(י) **כיצד מצות יעוד, א"ל בפני שנים ה"א מיועדת לי- יש לעי', למה צריך לומר לה בפני שנים בשעת היעוד, הרי למ"ד מעות הראשונות לקידושין ניתנו, א"כ מה שעושה עכשיו אי"ז מעשה קידושין כלל, אלא גילוי דמעיקרא ה"י מעשה קידושין. וכ' הפני יהושע שהוא כ"די להחזיקה באשת איש בפני עדים", דכיון דלא אמר לה כלום מעיקרא, ולא גילה דעתו דרוצה לייעדה, אז ודאי עכשיו צריך לומר לה בפני ב' [ויש לעי', א"כ לכאור' גם בשעת מכר ה"י צריך להיות ב' עדים, שהרי זהו עיקר מעשה הקידושין, וצ"ע]. וכ' המנחת חינוך (מ"ג, י"ד, ד"ה וכל), דמה שצריך להיות עדים בשעת האמירה ולא בשעת המכר, כך גזר הכתוב, דאף דאינו אומר לה כלל בשעת הקנין, אחר**

והוא מרשה אותה ומרקן רשותו אצלה, הרי ידה כידו", וצ"ע כוונתו בזה, והמהדיר שם הבין שדעתו על דרך דעת הרא"ש, וצ"ע. ב) ש' הר"ן (ז: בדפיו)- דהו"ל הבת כשליח שלו לקבל המעות, ובאמת כל הקידושין הוא על ידי האב, רק היא זוכה בהמעות בשבילו, ואף דאין הקטן יכול לזכות לאחרים, שאני הכא דהאב זכי ממילא בכל מה שזכה בה, משום דכל שבח נעוריה לאביה. ג) ע"ע ברא"ש (סי' ט"ו) בשם הראב"ד שכ' דמהני מדין ערב, דהוי כאומר לפלוני ליתן מעות לבתו והוא מסכים שתהי' מקודשת בשביל זה, וע' במה שהק' הרא"ש וגם הר"ן הנ"ל עליו.

(ח) **צאי וקבלי קידושין וכו'- הק' תוס', אין קטנה קנתה הכסף, הרי אינה יכולה לעשות קנינים. ותי' משום דעת אחרת מקנה אותו. אבל זה א"ש רק לשי' תוס' דמהני דעת אחרת מדאו', אבל ש' רש"י בסוכה (מו:) הוא דדעת אחרת מקנה לא מהני אלא מדרבנן, וא"כ אין מהני הקידושין מה"ת. וכ' הריטב"א דאיכא למימר דכאן מיירי דלא ה"י שום זכיית ממון, כגון שמקדשה בשטר, וביד בעלמא סגי לה. ובח"י הגרנ"ט (צ"א, ד"ה ולפי) תי' דס"ל לרש"י דאף בקנין כסף אין האשה צריכה לקנות הכסף, וסגי בהא דנתן הכסף לידה, ולזה אי"צ שם דעת, דאי"צ לזכות בהכסף [ולכאור' זה תלוי באיזה מהלך אנו מפרשים הדין דצאי וקבלי, דלמשל לפי הר"ן הנ"ל, דצריכה לזכות בשביל אביה, א"כ לכאור' אין שייך זה במעשה נתינה גרידא, אם לא אמר' דע"י הנתינה לידה שחל הקידושין, ממילא זכתה גם בהמעות, ויש לע' בזה].**

(ט) **המקדש במלוה שיש עלי' משכון- נח' הראשונים בביאור הדבר. א) תוס' ביאר דעיקר הקידושין הוא ע"י ההנאת מחילת מלוה, ואף דאמר' לעיל (ו:) דמהני, י"ל דשאני מלוה על המשכון, והיינו משום דס"ד דכיון שיש כאן משכון גרוע טפי, די"ל דלא סמכה דעתה כיון שלא חזר לה המשכון, קמ"ל דמ"מ מהני. והא דהביא רא"י מייעוד, אף דלכאור' החזיר לה המשכון, וא"כ לכאור' אין הנידון דומה לרא"י, כ' המהרש"א דכיון דקטנה היא, אין שייך דיש לה סמיכות דעת במה שהחזיר לה גופה [ועדיין צ"ע]. ב) כ' הרא"ש (כ"ו) דמקדשה במלוה שיש עלי' משכון, אע"פ שלא נתן לה המשכון, והקרוב**

(ב) הר"ז מקודשת ותנאו בטל- כ' הריטב"א, דאע"פ שאין כאן קיום התנאי, וא"כ לכאור' צריך להיות המעשה בטל, הרי כאן הו"ל כמו הפליגה בדברים, והו"ל כמו שאמר ע"מ שתעלי לרקיע, דאין כוונתו להתנות באמת, אלא רק להפליגה בדברים, ולכן אין כאן ביטול המעשה. ובתוס' בכתובות (נו.) תי' דכיון דממשפטי התנאים הוא שצריך להתנות דוקא דבר שאינו כנגד התורה, א"כ אם התנה ע"מ שכ' בתורה, נמצא דתנאו בטל ומעשה קיים, כמו בכל מקום שלא קיים א' ממשפטי התנאים [ויש לע' במאי פליג הריטב"א על תוס', אולי ס"ל דאי"ז ממשפטי תנאים, אלא סברא בעלמא והא דמפליגה בדברים, וצ"ע בזה]. וביארו האחרונים (קו"ש כתובות קע"ג) ע"פ דברי השו"ת הרא"ש (ל"ח, ט') דתנאי מלתא אחריתי הוא, דהיינו דהמעשה הוא מעשה שלם בכל אופן, והתנאי יכול לבטל המעשה אם אינו נתקיים, אבל היכא דלא עשה התנאי כהוגן, ממילא המעשה נשאר בתקפו.

(ג) בדבר שבממון תנאו קיים- ובביאור מחלקותם, כ' הריטב"א דכ"ע מודו דהיכא דמתנה לבטל חיוב התורה, ולא עשה כן באופן מחילה [ואין ברור בל' הריטב"א מהו החילוק בין הלשונות שכ' שם, וע' בהמהדיר דכ' דלכאור' צריך לשנות הגירסא בהריטב"א], אז ודאי התנאי בטל. וכל המח' הוא רק היכא שעושה כן באופן מחילה, ר"מ ס"ל דמ"מ מחילה לא מהני, דכיון דאכתי לא נתחייב לה בדברים אלו, לא שייכא בה מחילה, אבל ר"י ס"ל דמ"מ הוי מחילה.

זמן כשאומר לה צריך עדות, והקידושין חלין למפרע בשעת הקנין, ודבריו צ"ע. ואולי כוונתו על דרך מש"כ בשערי ישר (ז', ס"פ ט"ז), דכ' דמה שצריך עדים דוקא בסוף ולא בשעת המכירה, היינו ע"פ היסוד שיסד שם דעיקר מה שצריך עדים לקיום הדבר הוא רק בדברים שצריכים דעת ורצון, והעדים מקיימים זה, וא"כ, כיון דבשעת המכירה אין שום דעת ורצון לקידושין, רק שגזר התורה דע"י הרצון והדעת דאחר זמן יכולים להשוות מעשה מכירה זו למעשה קידושין, לזה צריך עדים דוקא בשעת הדעת והרצון דוקא. ועפ"ז תי' (שם, ריש פי"ח) קו' האחרונים דלכאור' דין יעוד תלוי בבירורה, ואיך מהני, ותי' שהוא משום שלא הי' דבר שהי' צריך בירור, לא הי' שום דבר בספק, עד שעת היעוד הי' המעשה מכירה רק מעשה מכירה, ורק אח"כ בא האדון והשווהו למעשה קידושין, ולא הי' מקום של ספק בהמעשה אף לרגע. ובאמת י"ל דכל זה תלוי באיך מבינים הא דמעות הראשונות לקידושין ניתנו. דהא כ' הגר"ח על הרמב"ם (יבום ד', ט"ז) דבאמת אינה אשת איש משעת המכירה למפרע, רק דמהמכירה ואילך שוב אין קידושין שלה נגמרין אלא בדעת האדון, ולכן שפיר אמרי' דאין קידושין של השני תופסין בה, אבל באמת אינה נעשית אשת איש עד שעת היעוד ממש, ולדבריו לכאור' מובן טפי למה צריך עדים רק בשעת היעוד. אולם לכאור' דבריו נסתרים מדברי התוס' הרא"ש כאן, שכ' "והבא עלי' משעת מכירה עד שעת ייעוד יש בו איסור אשת איש, דחל הייעוד למפרע משעת מכירה". וע"ע מש"כ בגדר יעוד למפרע לעיל בדף ה'.

(א) משל לריב"י וכו'- הק' הריטב"א, הא זה שייך רק אם ס"ל לריב"י דמעות ראשונות לאו לקידושין ניתנו, אבל לפי רנב"י, דס"ל אף בריב"י דמעות ראשונות לקידושין ניתנו, איך מבינים משל זה. וכ' לחדש, דלריב"י, אפי' אם מעות הראשונות לקידושין ניתנו, מ"מ אין הקידושין חלין אלא מכאן ולהבא,

ולכן חלין קידושי שני [וזה ודאי צ"ע, מה ענין קידושין מכאן ולהבא עם הא דס"ל לריב"י דצריך שיהי' פרוטה בסוף היום, שהוא משום גזה"כ דהפדה, אם בין כך ובין כך המעות הראשונות לקידושין ניתנו, וצ"ע].